

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

שור שנגה ד' וה' פרק רביעי בבא קמא מג.

זכה. המוגל נמה סבדו ופילו לאתר מימת הגר חבל זה זכה בה. בגרושה. לפיכך אין העגל יורשה [למקום מטה]. תפלוך [ע"פ מנחת קרב: גבו קרקע. מעגל טוב יש לו לגמור פי שנים דהאי קרקע אשתהבד לאתהון ממיו וכמי שהיה לו עמטין דמי ומשקין ליה מחוק לעול הכסור פי שנים [משכ"ס ב"ב קר"ו]. דמקלן דמשעבד מתי אטתון דמי וקריתא פיה ככל אכר ימלא לו ויש קפוח: גבו מיעות אין לו. דלמיה להולאה ומהי ומי מעות אחרתי מינה ובלאו לא הומוק מס אפיק: גבו קרקע. מוז מליה אפיק: אין לו. לגמור פי שנים דמעות הולאו ולא קרקע אכל גבו מעות יש לו שחר מעות הולאו ומעוה משקין ליה ממוקן ומשקין ליה מעות הולאו ומעוה משקין ליה מטי לאשר ימלא לו ויש קפוח: מערבא. אין שאלו ושבח סה: הברית שורי שורי את פלוני. והרעי חייב כפופה. דייז מישאם יבש עבדו. קסברי סופלא ממאל. הברית שורי שורי עבדו ש"פ פלוני. והרעי חייב שלשים קנה. אינו מישאם. קדום מינה שאפי' אין יפה דיני נתן שלשים [בכוכב סה]. דחוקא. חוק [מנחת קרב].

גרושה נמי תפלוך בדמי וזרות. דקס"ד ללא חקרי בעל האשה אלא כשהאשה תמתי וק"ק דמאי פריך דתפלוך דמי ולדות אטו ולדות נכרי וינהו דוכיה צהו דהכי פריך לקמן (דף מט.) דבעל גופיה ולא זכי צהו אי לאו דאשכחן דוכי ליה רחמנא ולאשה לא אשכחן דוכי:

אפילו בא ע"יה בנות. בירושלמי צעי ר"ע צא על אמו צא על אחותו יכול חף הוא בעל ההריון ת"ל בעל אוחו שראוי לקרות בעל יאלו אלו שאינם ראויים לקרות בעל: **ונוקמה** ר"ב כגון שגבו מעות. הוה מזי למימר לרצה אליצא דנפשיה לוקמיה צין עגז מעות צין עגזו קרקע דבסוף גז פשוט (ב"ב דף ק"ט ע"ב): מוכח דס"ל אליצא דנפשיה אפילו גזו קרקע אין לו דשעבוד לאו דאורייתא אלא לא חש לדקדק כל כך ולהאריך שהיה צריך להקשות ההיא דשעבוד לאו דאורייתא אהיא דגזו קרקע יש לו ולתראם: **ולר"ב** נחמו שגבו קרקע. פי' כגון שגזו נמי קרקע ולא צא למעוטי מעות דהא דחשיב הפס ר"ג מעות כמחוקין היינו גזי מלוה כדפ"ה משום דזוי יהיב וזוי שקיל אכל הכא לא שייך האי טעמא ור"י מפרש לפי שדרך בני אדם לפרוע מעות תשיב ר"ג מעות מוחסין: **אמר ר"ב שור שהמית**

או גזרות. מעוברת נגד וממו שניהם פטור מן הכל שהיא קודם **הואיל ואין לה יורשין כל הקודם בשלה** וזה שישנו צידו קודם לכל אדם אצל ישראלית מעוברת מישאל אפילו אין להם בנים יש לה יורשין לרש תלוקה ויש לו יורשין לרש תלוקה וזוקא בשמחתי קודם חבלה אצל הימה שפחה כשמחל בה חייב בכל אפילו דמי ולדות ויתן לאדוניה דמי ולדות שפחה אינם אלא לבעלים שלה כדאמרין לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מט.) דאמר ליה חמרתא מעברתא חוקת מניא: בגרושה. משקין ומש"ה ניתן לירשה שגירשה אחר החבלה:

בעל האשה. אצוולה קפיד: ונוקמה ר"ב כגון. למה לה לרצה ולר"ג ללוקמה בגרושה לוקמה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה גיש נחלין נוקמה לרצה כגון שגזו צ"ד מעות מן המזיק לשלם נוק וער ואע"פ שנתחייב לה מחיים לא עדיף ממלוה בשטר: דאמר ר"ב גבו. יורשין קרקע צמלוה שהלוה אביהם יש לו לזכור פי שנים דהוה ליה כמחוק דהאי קרקע אשתהבד ליה לאתהון: גבו מעות אין לו. פי שנים דלאו הני מעות הניח אציהן והוי ראוי: ור"ג אמר גבו מעות יש לו. דכמחוק דמי שהרי מעות הלוה אביהם ומעות נטלו: גבו קרקע אין לו. דקרקע לא הניח אביהם והוי ראוי והכא נמי לוקמה ר"ג כגון שגזו קרקע דהוי ראוי: אמרי. הני מזי דאפלוך רצה ור"ג גיש נחלין: א"יבא דני מערבא. ושלוה צבור נוטל פי שנים צמלוה ולכה צריבת ואוקימנא אליצא דרצנן דפלוני עליה דרבי דאמרי אין צבור נוטל פי שנים בשנה ששצחו נכסים לאחר מיתת אציהן דאי רבי אפילו צריבת נמי שקיל פי שנים דשצחו דממילא הוא ופרשהו רצה ור"ג להא דמי מערבא דאמרי לרצנן צבור נוטל פי שנים צמלוה מר עגזו מעות ומר עגזו קרקע: ובי אמרי הכא. בגרושה ולא מוקמינן לה צהכי: ברבי. דאמר צבור נוטל פי שנים בשנה דכמחוק דמי וכו"ש צמלוה דכמחוק דמי לא שאל גזו קרקע ולא שאל גזו מעות הלכך אי לאו דגירשה שקיל דבעל כצבור ומיהו כצופר אפילו רבי מודה דראוי הוא דהואיל ואין צו שום חיוב מחיים לא הוי כשצחו דממילא: ד"ג ו"ה לני מערבא אליצא דרצנן כי קאמר הכא כרבי: שור שלא צבוונה פטור מסקילה דמתן צמתי (לקמן דף מט.) נחמין להרוג את הצממה כו' וילפינן לה צממא צמלין כן מיתת השור: אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר. ור"א דאמר לעיל (דף מט.) אין דיני אלא צממתי להרוג כו' פליג עליה דמדיאטורין קרא למפטרתי צמם שלא צבוונה מכלל דמועד שלא צבוונה (צר מועד הוא ועוד מתמתין צמתי חתא לקמן דפליגי עליה דקתי מועד שלא צבוונה) פטור ממיתה ומייב כצופר ורבה אקרא סמין ומוקמינן ל"מנתי דלקמן" כותמיה דהאי דקתי מתני פטור מכופר ומסקילה קאמר: או שורו ש"פ פלוני. צממתי אוקימנא צפירקא קמא" קתי מיתה המית שורי את פלוני משלם ע"פ עגמו: מאי לאו כופר. ואע"ג דאין השור בסקילה שהרי הוה ואמרו" כמיתת בעלים כן מיתת השור ואדם כצופרתי אינו נהרג: לא דמיים. הא דקתי משלם לאו צמרת כופר דניעני כפרה דאפילו לא משלם נמי כגון אי לית ליה נכסי לאו בכלל עונש הוא דאין כופר בלא סקילה דמקור אכל היכא דאית ליה נכסי ע"כ משלם דמים ללא גרעה מיתה מנוקן דאילו אוקיה אע"ג דאין בסקילה צעי לשלמו ליה פחת דמי ה"ג משלם דמי לירשיו: אינו מישאם ע"פ עגמו. דשלשים של עבד קנס הן: ואי דמיים. כלומר ואי ס"ד יש תורת מוקין להיכא דקטליה וע"כ היכי דן חורין צמקום שאין כופר משלם דמי עבד נמי צמקום שאין קנס משלם דמי ואמאי קתי דלא: שנוייא דחוקא. צמתי טעמא: מיהו

(א) פסחים ד' (ג) ב"ב דף קכ"ד: ודף קט"ה: (ב) עין חוסי מנהדרין ב' ד"ה רי"ב, א) בעל דף טו: [כמחוק מ"א]. (ד) ולקמן קו' כמעות מנ"א: (ה) שם ע"ב, (ו) מ"ד, (ז) לעיל ט"ו, (ח) לקמן מ"ד: (ט) מכות ה"ו, (י) פ"ה ה"ה, (יא) עין חוסי ב"ב קכ"ד: ד"ה גבו שהקשו על רש"י, (ל) לקמן ע"ב, (מ) שם חוסי סו"ה הכא, (נ) לעיל מ"ג, (ס) עין ר"י מ"ג ש"ב ב"ב קכ"ה ע"ב.

הגהות הגר"א

[א] רש"י סו"ה ברבי דאמר ב"ב ה"ג ב"ב א"ל פוקי מנירסא הכי"מ א"ל עגמא כרבי (ע"פ הגר"א ח"ע סי' 5 קס"א):

גליון הש"ס

גמי גרושה נמי תפלוך בדמי וזרות. ק"ל דהא גליון יקשה על האשה דאין עגל יתן לירשיו דמפלוה היא דמי ולדות דמאי שאל אלאנה ממונה ענין זה וז"ל:

תורה אור השלם

(א) וְגַם יִצְנָו אֲנָשִׁים וְנָפְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצֵאוּ יְקָרְיָהּ וְלֹא יִקְרָה אֶסֶן עֲנֹשׁ יִגְשׁוּ אֲשֶׁר יִשֵּׁת עֲלֶיהָ בְּעַל הָאִשָּׁה [וְיָתוּם וְיָתוּם יִשְׁקְלוּ: (שמות כא, כב)]

(ב) אם עָבַד יָצָא הַשֹּׁר או אָמָה כִּסְּף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יָתוּם לְאֲדָרְיוֹ [וְיָתוּם וְיָתוּם יִשְׁקְלוּ: (שמות כא, כג)]

(ג) ואם שור נָגַח הוּא מְהוּמָל שְׁלֹשִׁים יְהוּעֵד כִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁקְרָנוּ וְהַמִּית אִישׁ או אִשָּׁה הַשֹּׁר יִשְׁקָל וְגַם בְּעָלָיו יִיבֹת: אם כפר אִשָּׁה עָלָיו [וְיָתוּם וְיָתוּם יִשְׁקְלוּ: (שמות כא, כד)]

הגהות וצינונים

[א] ציל א"הם (רש"י, ו"ה באו"ו ובת"י): [ב] ציל בש"הן (כת"י, עיין רש"י, ובאו"ו ב"ה): [ג] נד"ל ולא מוקמינן (ר"ב ר"ט) (ובדפוס ולא מוקמינן): [ד] ס"א ליג' (גליון): [ה] נד"ל ומוקמינן (באה"מ) ובכת"י ומוקינן: [ו] ציל כדפרישית: [ז] א"ב"י, מהר"ם (גליון): [ח] דפרישית (ב"ש, ובדפוס דפ"י): [ט] ציל ד"א (רש"י, ו"ה בכת"י):

בן חורין. כר"ע ס"ל דל"ר"א ודאי חייב כדאמרין לעיל ואצ"ה דפריך סבר דאפילו ר"ע מודה לחייב כופר מועד שלא צבוונה מאס כופר לרצות שלא צבוונה^א והא דאזכרין ליה לר"ע לאוקמינן בעל השור נקי לדמי עבד ולא צעי לאוקמינן נקי לחצי כופר שלא צבוונה היינו משום דמאס כופר לא מרבינן אלא דשאלא צבוונה מחייב כצבוונה והיינו דוקא מועד דמחייב ע"פ עדים ויכא כופר צבוונה משום דהצ"הו לנ"ד וישלם לך שלא צבוונה נמי או ע"פ עגמו לרביי מאס כופר ולהכי פריך שפיר ר"ע לר"א אפילו לאחי דמכה הצ"הו לנ"ד וישלם לך אי לפוטרו אפילו שלא צבוונה בלאו קרא דנקי וכן (אמר) רב דימי א"ר יוחנן לקמן דאמר אס כופר לרצות כופר שלא צבוונה אפילו לר"ע נמי קאמר הכי כדפריך אצ"י^ב ורב ושמואל דפליגי נמי לקמן (דף מט.) אמתני' שור שהיה מתחך צותל כצופר שלא צבוונה נראה לר"י אליצא דר"ע פליגי והא דאיתוחזר רב מצרייתא דמייתי תניה כותמיה דשמואל ומיזנתא דרב או מיזנתא דרצה לגירסת רש"י"ל דחשיב ליה גמרא מיזנתא גמורה משום דאצ"י צסיפא רבי יהודה ור"ש שהם תלמידי ר"ע כדאמרין בנהדרין (דף פו.) וכולן אליצא דר"ע וצינונות (דף סג:) נמי אמר עד שצ"ר ר"ע אלא רצונוי שצדורס וסנה להם ור"א ס"ל דאצ"ה כופר שלא צבוונה בלא ריבוי דאס ורבה ולהכי אצ"ה קרא דנקי ורביי חש שלא צבוונה מחצי כופר ואח"ל דמרבייא דאס כופר נפקא ליה כופר שלא צבוונה נמי לר"א ל"ל דצ"ה קצרה דפריך^ג לא^ד מרבינן מאס כופר שלא צבוונה אלא היכא דאצ"ה כופר צבוונה פליג איהו אד"ר"ע: **מאי** לאו כופר א"ר דמיים. וא"ת לנ"ד (לעיל דף מט.) כופר דמי מוקן מצי איכא צין דמים לכופר ונראה לר"י כגון שמת המזיק דאין כפרה לאחר מיתה כמו תטאת ואשם דאין צאין לאחר מיתה אצל דמים משלם ולפי"ו חמורה שלא צבוונה מצבוונה והכי נמי פי חומרא אחרת שלא צבוונה מצבוונה למי"ד^ה כופר דמי מוקן דשפמיס שהיוק שזה יוחר מן המזיק כופר ועוד י"ל דנפקא מינה צין דמים לכופר דדמים יכול למחול וכופר אין יכול למחול ואי הוה פשיטא לן דכופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר^ו הוה נ"מ נמי להא: **רישא** דמים וסיפא קנס. מיתה מה תירוק הוא זה ואומר ר"י דמצי לישב פירוש המשנה כן המית שורי את פלוני הרי זה משלם תשלומין שחייב הכמוז כגון כופר על פי עגמו ומשלמו צמרת דמים אכל עבדו של פלוני תשלומין שחייב הכמוז דהיינו שלשים של עבד לעולם לא ישלם על פי עגמו: אשו

שקיל פי שנים דשצחו דממילא הוא ופרשהו רצה ור"ג להא דמי מערבא דאמרי לרצנן צבור נוטל פי שנים צמלוה מר עגזו מעות ומר עגזו קרקע: ובי אמרי הכא. בגרושה ולא מוקמינן לה צהכי: ברבי. דאמר צבור נוטל פי שנים בשנה דכמחוק דמי וכו"ש צמלוה דכמחוק דמי לא שאל גזו קרקע ולא שאל גזו מעות הלכך אי לאו דגירשה שקיל דבעל כצבור ומיהו כצופר אפילו רבי מודה דראוי הוא דהואיל ואין צו שום חיוב מחיים לא הוי כשצחו דממילא: ד"ג ו"ה לני מערבא אליצא דרצנן כי קאמר הכא כרבי: שור שלא צבוונה פטור מסקילה דמתן צמתי (לקמן דף מט.) נחמין להרוג את הצממה כו' וילפינן לה צממא צמלין כן מיתת השור: אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר. ור"א דאמר לעיל (דף מט.) אין דיני אלא צממתי להרוג כו' פליג עליה דמדיאטורין קרא למפטרתי צמם שלא צבוונה מכלל דמועד שלא צבוונה (צר מועד הוא ועוד מתמתין צמתי חתא לקמן דפליגי עליה דקתי מועד שלא צבוונה) פטור ממיתה ומייב כצופר ורבה אקרא סמין ומוקמינן ל"מנתי דלקמן" כותמיה דהאי דקתי מתני פטור מכופר ומסקילה קאמר: או שורו ש"פ פלוני. צממתי אוקימנא צפירקא קמא" קתי מיתה המית שורי את פלוני משלם ע"פ עגמו: מאי לאו כופר. ואע"ג דאין השור בסקילה שהרי הוה ואמרו" כמיתת בעלים כן מיתת השור ואדם כצופרתי אינו נהרג: לא דמיים. הא דקתי משלם לאו צמרת כופר דניעני כפרה דאפילו לא משלם נמי כגון אי לית ליה נכסי לאו בכלל עונש הוא דאין כופר בלא סקילה דמקור אכל היכא דאית ליה נכסי ע"כ משלם דמים ללא גרעה מיתה מנוקן דאילו אוקיה אע"ג דאין בסקילה צעי לשלמו ליה פחת דמי ה"ג משלם דמי לירשיו: אינו מישאם ע"פ עגמו. דשלשים של עבד קנס הן: ואי דמיים. כלומר ואי ס"ד יש תורת מוקין להיכא דקטליה וע"כ היכי דן חורין צמקום שאין כופר משלם דמי עבד נמי צמקום שאין קנס משלם דמי ואמאי קתי דלא: שנוייא דחוקא. צמתי טעמא: מיהו

ליקוטי רש"י

ההדי. עדים נכחיות
[א.] הקפ"ל. סה"כ [ב.] סה"כ [ג.] סה"כ
פסחים [ד.] ק"א. [ה.] סה"כ. מריה.
עליו [ו.] וקפ"ל [ז.] ה"ה
גדי כפות [ח.] גדי.
ועבד כסוד [ט.] גלדי.
וגשרף עמו חייב.
אגדי ואגדיש לפי שאין לו
דין מיתה בשביל העבד
שהיה לו לנרות וליש
כ"ה. חייב על הגדי
דענלו מים ממי הארבע
מחו הקמה ומשום דקס
ליה דכרבה מיניה ליה
למשפחה וליתו חייב
מיתה על העבד דהואיל
ואינו כפות היה לו לנרות
ופטור עליו ממיתה.
ומשפחה [א.] וקפ"ל [ב.]
עבד כפות [ג.] וקפ"ל [ד.]
כסוד [ה.] וגשרף עמו
פטור. אגדי ואגדיש דקס
ליה דכרבה מיניה
שההורג העבד נהרג
דכתיב וקס וקס [שמות
כ"ה] והוא דקטע גדי משום
דמקמינן לקמן גדי דמז
ועבד דמז דגדיש ועבד
ליכא לאקומו כתי דלוחת
דמלתא לשדורי איש
עבדיה למטור גדישו
ואידי דקטע גדי עבד
כפות וקטע נקט גדי
כפות וקטע וקטע דגדי
לן זמן ימה היה לו לנרות
שהיה אין לו דעת ואם
אני כפות וקטע נמי חייב
דלמרינן בשלה פקקין
[דף כ"ה] שורי כמנוני
וליתו כ"ה. אפילו על
הגדי ועל הגדיש דמי
מיתה על העבד דכתיב
נקס יקס [שמות כ"ה]
וקס ליה דכרבה מיניה
ואפ"י לא נתנו ש מינה
נהרג הא קי"ל [כחומות
ד' ל']: דמידי מיתות
אובגין פטורין. ועבד לא
שני לן זמן כפות לשני
כפות ואידי דקטע עבד
נקט גדי ואיכא דלמרי
גדי נמי דוקא נקט סמך
פטור דהיה לו לנרות והכי
קאמר היה עבד כפות לו
או גדי סמך לו פטור
ואפ"י דלפ"י בשלה פ'
שני (כ"ה) שורי כמנוני
דאם הניח נתנה עליו
ונקט חייב הסה הוא
דהניח על גבי שור דלא
היה לו לשור ליעול אלא
הכא הוה לו לנרות וקפ"ל
ס"א. תנא ושיי. לא
משפחה לכולהו מקומות
[א.] תיקו.
והמנוח ממנו. עליו
הדאיה דמיון דמספק
דינא לבי דינא היחך יזילו
מיז הממוק ולא דמי
למנון המנוח כהפק
דקמיא לן מולקין דהתם
שיק המעשה אין ידוע
לנו היחך היה כגון זמ
שננה את הפרה ומנאל
עורבה נצרה [לעיל דף
ג"ג] וקטע נפל הניח עליו
ועל נקט [דף ק"ה].
הלך פוסקין לן ז"ל כל
הדין שחוקו אלא כל
מקום שעלתה ההלכה
בדיוקן הוה וכן ידעין

אשן ש"א בכוונה. על פי עדים לשלם דמיס¹ כיון דשורו שלא
בכוונה אע"פ שאין יכול לנא בשום ענין לדי כופר וקנס
משלם דמיס אס כן נאל נמי משלם² דמיס אע"פ שאין יכול לנא
בשום ענין לדי כופר ולא דוקא אשו שלא בכוונה דכ"ש אשו
בכוונה לאי בכוונה פשיטא ליה ללא
משלם דמיס היכי דייק מההוא דעבד
כפות לו דפטור למלא היה בכוונה
ודוקא אליכא דמ"ד³ אשו משום ממונו
פרין דהוא דומיא דשור אלא למ"ד
אשו משום מנוי היינו אדם המזיק:
וכי
עדים ואסחידו ביה דקמל ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה ואמר מריה
מועד הוא לא משתלם קנס ע"פ עצמו היכא דליכא עדים לא משלם דמים
מתוב רב שמואל בר רב יצחק כל שחייב בבן חורין חייב בעבד בין בכופר
בין במיתה כופר בעבד מי איכא אלא לאו דמים איכא דאמרי הוא מותיב
דה והוא מפרק לה איכא דאמרי אמר ליה רבה הכי קתני כל שחייב בבן
חורין בכוונה על פי עדים כופר חייב בעבד קנס וכל שחייב בבן חורין שלא
בכוונה ע"פ עדים דמים חייב בעבד שלא בכוונה על פי עדים דמים א"ל
רבא אי הכי אשו שלא בכוונה ע"פ עדים נשלם דמים ומנא ליה לרבא דלא
משלם אילימא מדתנן⁴ היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו וגשרף עמו חייב
עבד כפות לו וגדי סמוך לו וגשרף עמו פטור האמר ריש לקיש כגון שהצית
בגופו של עבד דקס ליה בדרכה מיניה ואלא מהא דתנא⁵ חומר באש
מבכור שהאש מועדת לאכול בין דבר הראוי לה בין דבר שאין ראוי לה
מה שאין כן בכור ואילו שהאש משלמת שלא בכוונה דמים מה שאין כן
בכור לא קתני דלמא⁶ תנא ושייך אלא רבא גופיה אבעויי מבטיא ליה אשו
שלא בכוונה מי משלם דמים או לא מי אמרינן גבי שור הוא דבכוונה
משלם כופר שלא בכוונה משלם דמים אבל אשו דבכוונה לא משלם כופר
שלא בכוונה נמי לא משלם דמים או דלמא כיון דגבי שורו שלא בכוונה
אע"ג דליכא כופר משלם דמים גבי אשו נמי אע"ג דבכוונה לא משלם
כופר שלא בכוונה מיתה משלם דמים ולא ידעין⁷ תיקו: כי אתא רב דימי
א"ר יוחנן כופר מה ת"ל⁸ אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה בכופר בכוונה
א"ל אב"י אלא מעתה עבד נמי מה ת"ל⁹ אם עבד לרבות עבד שלא
בכוונה כעבד בכוונה וכי תימא הכי נמי והאמר ריש לקיש שור שהמית את
העבד שלא בכוונה פטור משלשים שקלים א"ל¹⁰ גברא אנברא קא רמית
כי אתא רבין א"ר יוחנן עבד מה תלמוד לומר אם עבד לרבות עבד שלא
בכוונה כעבד בכוונה ולריש לקיש נמי נימא מדעבד אם עבד לא דריש
כופר אם כופר נמי לא דריש אמרי לא עבד אם עבד לא דריש כופר אם
כופר דריש ומאי שנא עבד אם עבד לא כתיב במקום תשלומין כופר אם
כופר כתיב במקום תשלומין: וכן בבן או בבת: ת"ר¹¹ או בן יגח או בת
יגח לחייב על הקטנים כגדולים והלא דין הוא הואיל וחייב אדם באדם וחייב
שור באדם מה כשחייב אדם באדם לא שנא¹² בין קטנים לגדולים אף כשחייב
שור באדם לא תחלוק בו בין קטנים לגדולים ועוד קל וחומר הוא ומה
אדם באדם שלא עשה בו קטנים כגדולים חייב בו על הקטנים כגדולים
שור

מיהו בן חורין דמשלם כופר ע"פ עצמו והיכי
דמי דאי אתו סהדי ואסחידו ביה דקמל ולא
ידעי אי תם הוה אי מועד הוה ואמר מריה
דמועד הוא דמשלם כופר על פי עצמו היכא
דליכא עדים משלם דמים גבי עבד שאינו
משלם קנס ע"פ עצמו והיכי דמי דאי אתו
עדים ואסחידו ביה דקמל ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה ואמר מריה
מועד הוא פטור מקנס אע"ג
דשור נסקילה ואפילו תם כדלמרינן
לקמן כל שחייב מיתה בן חורין
חייב בעבד מיהו מודה בקנס פטור
הלך כי ליכא עדים כלל אפילו דמיס
לא משלם: א"א לאו דמיס. וקתני
כל שחייב בן חורין חייב בעבד
וכיון דלמרת בן חורין ע"פ עצמו
משלם דמים אמאי קתני לגבי עבד
אינו משלם ע"פ עצמו: הכי קאמר
ב"ש שחייב ב"ו. הכי פירושא דכרייתא
דקתני כל לאו כמדה מפי עצמו (ב) קאי
אלא דהעלאת עדים כתיב כל זני
לז"ד וזהו העלאת עדים ליכא ממי
דמחייבת בן חורין ללא מחייב בעבד
והכי קאמר כל שחייב בן חורין
בכוונה ע"פ עדים כופר כלומר כל
וע"פ עדים חייב נמי בעבד בכוונה
ע"פ עדים קנס שלשים דהא השור
נסקילה וכל שחייב בן חורין דמיס
והיכי דמי כגון שלא בכוונה ע"פ
עדים חייב נמי בעבד דמיס אלא ע"פ
עצמו אע"ג דבן חורין משלם דמים
בעבד פטור כדלמרינן הואיל ומנינו
חילוק בע"פ עצמו בין כופר דבן
חורין לקנס דעבד אלא נעדים שלא
בכוונה לא אשכחן תומרא כופר
מזקנס דהכא והכא פטור הלך לגבי
דמיס תרוייהו כי הדדי נינהו: אי
דבי. דשורו שור בכוונה ע"פ עדים
דלמיה צמרת סלף משלם דמים כיון
שזע דמיס למיתת אדם במקום שאין
כופר וקנס אשו נמי דלמיה צמרת
כופר לישלם דמיס שלא בכוונה דהא¹³
ישנה צמרת מקין ומיהו בכוונה
פשיטא לן דפטור דקס ליה דכרבה
מנייה: היה גדי כפות לו. לגדיש:
חייב. אגדי ואגדיש ופטור על העבד
לעבד משלם דמים לנא משום דלחן משלומי לעבד
אלא במקום קנס צמרת המועד ואגדי משום דהיה לו לנרות אלא משום ממונו ואין כופר
חייב מיתה: האמר ר"ש. צ"ל: כגון שהצית בגופו של עבד. דליכא עליה חיוב מיתה ואפילו אגדיש נמי פטור ליה משום דקס ליה דכרבה
מנייה: בין דבר שאין ראוי לה. ליחכה נירו וסכסכה אכניו: ואילו שהאש משלמת שלא בכוונה. דליכא דרבה מיתה דמיס: מה שאין בין
בכור. דפטור היה מיתה אדם דכתיב שור ולא אדם¹⁴ לא קמני: א"א רבא גופיה. הא דלוחתו לעיל אשו שלא בכוונה לאו דפשיטא ליה
ללא משלם ובתיבתא מייתי לה אלא נלשון צעיא אייתי לה והכי קאמר ליה רבא לרבה אי הכי דשור שלא בכוונה שאין כופר יש דמיס אשו
שלא בכוונה מנא: אב"א אש דבכוונה לא משלם (ב) כופר. דלא לחן כופר נאל ועוד דקס ליה דכרבה מיתה: דרבות כופר ש"א בכוונה.
אע"ג דלחן השור נסקילה ופליגא דכרבה: דרבות עבד ש"א בכוונה. לקנס: אם כופר כתיב במקום תשלומים. דכרבה דלרעויי אחריי
אתא למשלומין דלגופיה לא אנטרין דהוה ליה למכתב כופר¹⁵: אם עבד לא כתיב גבי תשלומין. אלא גבי נגיחה אס עבד יגח ולגופיה
אנטרין לחלק בין עבד לבן חורין: לחייב על הקטנים. סקילה: והלא דין הוא. ולא לרין קרא: הווי"ו חייב. מיתה צלם ההורג את
האדם: וחייב. מיתה שור צלם: לא חלקת בין נהרגים קטנים לגדולים. דכתיב כי יכה כל נפש אדם אפילו קטנים במשמע¹⁶: מה
אדם באדם ש"א עשה ב"ו¹⁷. רואח קטן כגדול דכתיב (ויקרא כד) ואיש כי יכה איש ולא קטן¹⁸: חייב בו. על הנהרגין קטנים כגדולים:
שור

ל לעיל כ"ד: דף: לקמן דף
ס"א: ג' לעיל דף: ע"ש,
[א] (סוכה ג' וש"ט),
[ד] (תענית ד' וש"ט),
[ה] לעיל מ"א: (ל לעיל
כ"ב: (ל לעיל ה"י,
[ט] לעיל כ"ה: (ע חייב
אמר רפ"י. (ל ככילתא
משפטים ג' ד' לעיל כב
ע"א.
הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה הכי
קאמר וכו' מפי עצמו
קאמר אלא בעלמא:
(ב) ד"ה [אבל] וכו' לא
משלם דמים [ל] מלא:
תורה אור השלם
(א) אם כפר ישת עליו
ויתן פדיו ופשו ככד
אשר ישת עליו:
[שמות כ"א, ק]
(ב) אם עבד יגח השור
או אמה כסף שלשים
שקלים יתן לארצו
והשור יסקל:
[שמות כ"א, גב]
(ג) אם בן יגח או בת יגח
כמשפט הנה יעשה לו:
[שמות כ"א, א]
הגהות וצינונים
[א] לכאורה הלשון כפול
ריש דל"ג חבות יזילא
ידעין (ע"י דקיס אות
ק): [ב] בראשונים ובתי
ל חלקת: [ג] דבפ"ד
נוסף א"ש: [ד] צ"ל
דכ"ה: (דפ"י):
[ה] דפ"ד: בו: [ו] צ"ל
א"ש (ב"ש): [ז] כאן
צ"ל הפסק הנקודה:
[ח] הנה זו צ"ב:

ולא עוד אלא שאדם שאינו מעריך כראוי את אושר החיים עלול להפסידם לגמרי, כמו שמצינו במדרש, חובא בדעת זקנים מבעלי התוס' (בראשית מז ח): "בשעה שאמר יעקב אבינו לפרעה "מעט ורעים חיו ימי שני חיי וגו'" (שם ט), אמר לו הקב"ה אני מלטתיך מעשו ומלבן, וחזרתי לך את דינח ואת יוסף, ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים, חייך שכמנין התיבות שיש מן "ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך" עד "בימי מגורי" כך יחסרו משנותיך, שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והן ל"ג תבות, וכמנין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז". אמנם אין לנו כל השגה בתביעה שהיתה על יעקב אבינו שהתרעם על חייו, אך זאת לימדונו חז"ל שעל אף הצרות הרבות והרעות שסבל יעקב אבינו כל ימי חייו, צרת עשו, צרת לבן, צרת דינה, וצרת יוסף כ"ב שנה - יסורים שהם למעלה מהשגה, כיון שהתאוונן "מעט ורעים היו ימי שני חיי" נתבע באופן חמור ביותר וכנגד כל תיבה ותיבה איבד שנת חיים. ולא בסתם חיים עסקינן אלא בחיים של יעקב אבינו, נוראה היא התביעה עד ש"שלושים ושלוש שנים של יעקב אבינו" איבד בעטייה.

ויותר מכך, שהרי בל"ג תיבות אלו כלולות גם ח' תיבות של שאלת פרעה: "ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך", ויש להבין מה לתיבות אלו ליעקב, ומדוע נתבע עליהן. ונראה שהתשובה על זה רמוזה בדברי בעלי התוס' שם שפירשו שכיון שראה פרעה את יעקב זקן מאד ושערות ראשו וזקנו הלבנו מרוב זקנה, שאל לו כן. והשיב לו יעקב, מעט הם שנותי, אלא מתוך רעות שעברו עלי קפצה עלי זקנה, וכעין זה פירש הרמב"ן שם. ולפי זה מבואר מעתה מדוע נכללה שאלת פרעה במנין התיבות שנתבע עליהן, כי אילולא שהיה יעקב מרגיש בצרותיו לא היתה זקנה קופצת עליו, ועל כך הוא נתבע.

בפיוט לשחרית ליום ב' של שבועות מובא הטעם מדוע לא זכו האבות לקבלת התורה, אברהם משום שאמר "במה אדע", יצחק בגלל עשו, ויעקב "זך היה ונבר ואיש אמונה, וראוי להשתעשע במתן צפונה, אבל לא שקט ולא הפנה וכו' לכן לא נפלתי בגורלו למנה". ונראה שהן הן הדברים שנתבארו, לא עצם הצרות מנעוהו מלקבל התורה, אלא העובדה ש"לא שקט", כלומר שיסוריו הדאיגוהו ולא היה במנוחה, היא שגרמה לו זאת.

מעתה נבין כי עונשו של בלעם קשה וחמור הוא לאין ערוך מעונשו של איוב. עם כל יסוריו הקשים אך "למות לא נתנני", והחיים שהם האושר הגדול שבבריאה ניתנו לו, "ומה יתאוונן אדם חי". ועונשו של בלעם רע ומר הוא בכך שניטל ממנו האושר הגדול הלזה.

*

"אחר הדברים האלה היה דבר ד' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (בראשית טו א).

בתיב [ירמ"י ט' י"א] על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עונם את תורתו אשר נתתי לפניהם מאי היא אר"י א"ר שלא זכרו בתורה תחלה [נדרים פ"א]. והמוכן הפשוט שלא זכרו זכרת התורה לפני ואמנם הרמזים באגרותיו כ' שהחכמים והנביאים לא זכרו זכ"ת תחלה קודם עם הארץ אלא נהגו זלוזל בכבוד תורתם וז"ע"ה בדרך לפניהם. ויל"ד מה ענין זה לאבדת הארץ. וגם לומר ששני הפירושים עולים בקנה אחד גם איך מוכח זה בקרא על עונם את תורתו. הנה ר"פ שבעת העדות הקשו תוס' מ"ט חמירא כבוד ת"ח מכבוד המלך הא ת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול משא"כ מלך ות"י היא הנותנת הו"ל ותורה דילי הוא משו"ה יכול למחול והיינו חומרא דיד"י דכבודו רב שהתורה היא שלו. והנה אחז"ל [בבבא ל"ה]. קודם זכרה לה' הארץ ומלואה ולאחר זכרה הארץ נתן לבני אדם, וזכרת הנהנין לפני יליף מזכרת התורה לפניה דמפורש בהדיא [שם כ"א]. והנה הם לא זכרו זכרת התורה שלפני כלל כי לא דרשו כי שם ה' אקרא הנו גדול וממילא לא הו"ל תורה דיד"י דדוקא אחר זכרה מקרי שלו והם שלא זכרו לפניה לא דילי וכיון דלא הו"ל דיד"י לא חמירא עשה דכבוד תורה מכבוד מלך וכהן גדול וכדומה וממילא לא זכרו הם תחלה דעשה דכבוד תורה לא חמיר להו. נמלא שני הפירושים עולים בקנה א' ומוכח ל"י מקרא על עונם את תורתו שנתתי לפניהם דייקא שיה"י תורה שלהם ולפניהם והם לא האמינו בזה שיה"י התורה שלהם:

יעקב וקרא שמו ישראל ונאמר ויברך אותו שם [וישלת]. הענין בזה כי אחז"ל [במד"ר פי"ה אות י"ז] בראשונה ה' מתים מאה אנשים בכל יום התקין דהמע"ה מאה זכרות נגד מאה אנשים. ונראה שהמלאך ההוא שהו"ל הסי"ס והוא ממונה על המות והוא מסר לו ליעקב סוד זה. והנה בהאבדו עמו ותקע כף ירך יעקב, ורואה לומר שזה המלאך תפס לו מיו"ל"י ירך יעקב מאה בכל יום ג"י כ"ף שעולה מאה והיינו כ"ף ירך יעקב, ושזו מסר סוד זה ליעקב שעי"י מאה זכרות בכל יום יחיו מתיו ולא ימותו וזה רמזו בויברך אותו שם שלמדו סדר הזכרות. והנה תתן אמת ליעקב אם יחסר א' מאמת ח"ו יה"י חלילה בחי' מת, ע"כ אם תלרף מספר מאה זכרות למלת אמת יעלה תקמ"ח כמספר ישראל והיינו דקרא שמו ישראל. וכבר אמרנו לעיל דלרף עכ"פ שלא ישנו את תפקידם בשם לשון ומלבוש אותיות של"ס. והיינו דקאמר להו נביא לישראל והאמת והשלם אהבו אמית דייקא ושלם דייקא. עוד הארכתי ברמזים ואפס הפנאי להאריך:

והנה [ב"י י"א] אמר ולקחתי דגני בעתו ותירושיו כמועדה משמע שהקב"ה אומר שאינו רואה אלא שלו דגנו ותירושו. וקשה הא הארץ נתן לבני אדם, וי"ל דזכרת הנהנין לפני אח"י מזכרת התורה לפניה והם לא זכרו זכרת התורה לפני ממילא לא זכרו זכרת הנהנין לפני ולא נקנה להם וה"ל דגנו ותירושו של הקב"ה. והיינו דקאמר על מה אבדה הארץ הא הארץ נתן לבני אדם, ואמר הקב"ה על שלא זכרו בתורה תחלה ומכש"כ שלא זכרו זכרת הנהנין לפני וה"ל ולקחתי דגני ותירושיו:

בתיב [דברים א' ורש"י שם] ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככס אלק פעמים ואמר ישראל משה אתה נתן קלבה לזכרותינו א"ל זו משלי וד' יברך אתכם כאשר דבר לכם. ויש להקשות למה זכרם כלל בזכרה שיש לה קלבה אלק פעמים, וי"ל כי כל א' מישראל יש זכרה לזולות קדושות שבגלגלתו להוליא ממנו אלק ויה"י שר האלק ע"ד האלק לך שלמה [ש"ה ח'] ואלף למטה [במדבר ל"א ד'] ואותם האלק יש זכרה כל א' מהם להוליא אלק וכן כולם עד אין סוף ותכלית. נמלא זכרה זו אין לה קלבה באמת. ואמנם זה יתכן כשישראל מופרשים ומזדלים מהעמים כרמזו בהאלף לך שלמה ש"ס לישון מ' לזכרה [ויקרא כ"י כ"ו ורש"י שם] ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי אבל זולת ההבדלה אין אתם לי ח"ו. ואומר אני שזה רמזו בשם ישראל כי תחלתו יו"ד וסופו למ"ד אותיות לי נאשר באמצע אותיות שרי"ל ר"ל שר א"ל. והיינו דקאמר להו מרע"ה ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככס אלק פעמ"י ולא ע"ד קלבה אלא זו משלי דייקא רמזו באותיות לי שבשם ישראל ונאשר אותיות שר אלק וזהו ויברך אתכם כאשר דבר לכם שקרא שמו ישראל ע"ש ה"ל ואין קלבה לזכרה זו אמון כן יאמר ה'—:

בתיב [זכרי' ח' י"ט] לום הרביעי וגו' יה"י וגו' לשון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלם אהבה וזמדרש לשון ולשמחה נגד התענית ולמועדים טובים נגד מלאכת שבת. ויל"ד בשלמה ששון ושמחה נגד התענית שהיו מתענים על חורבנה של ירושלים זוכים ורואים בשמחה ויהפך לשון ושמחה. ולמועדים טובים אפשר לומר שיה"י ימים הסמה אסורים בעשיית מלאכה נגד מה שחללו שבת בשעת כשלוה של ירושלים כנאמר בירמ"י וזכתי' וכדאי' זמ"ק שבת [ק"ט:], אך יל"ד מה לשון נגד מלאכת שבת הל"ל נגד יום השבת. וי"ל כי אמרו חז"ל סוף מס' תענית דמרי"ה ועד אחר התענית גוהג אכלות והבעט לזה דמזל"ה דירחא קא גרס ומיזם שהתחיל החודש מיד התחיל רוע המזל וה"י מתרועע והולך עד שזעע מעשהו ביום ט' באב. ונראה לי ה"ה בכל ד' לומות כן הוא נמלא מרי"ה טבת עד אחר התענית יש למטע בשמחה והוא משך יו"ד ימים וכן מרי"ה תמוז עד י"ז בר וכן מרי"ה אב עד התענית הם ט' ימים וכן מרי"ה תשרי עד ג' בו שהם ג' ימים, לרפס יו"ד י"ז ט' ג' עולה ל"ט מלאכות האסורות בשבת והם עצרו ונעשו ועכשיו יחזרו לקדמותן:

בעוה"י דרוש ליום ג' ה' שבת תקע"ד לפ"ק

פ' ויהי פה פ"ב יע"א.

ויקרא יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה ויקרבו ימי ישראל למות וגו'. יל"ד טובא גבי חייו אמר יעקב וגבי קריבה למות קראו ישראל וידוע שבחינת יעקב לא עדיף כמו בחינת ישראל עד שאמרנו [פרקי היכלות] שזורתו החקוקה זכסא הכבוד ה"י היה אמת זרקיע וישראל שמה ולא ידק עליו מיתת כלל ומי"ט א"כ לא אמר ויקרבו ימי יעקב למות. ותו מאי ימי יעקב שני חייו מתחיל בימים ומסיים בשנים, והדר אמר ויקרבו ימי ישראל ולא אמר שנים, גם כל החשבון הזה למה כיון שבתחלת ירדתו למצרים אמר ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה א"כ כיון שויתי בארץ מצרים שבע עשרה שנה ממילא סך הכל קמ"ן שנה. והנה חז"ל [ב"ב] אמרו מפני מה פרשה זו סתומה כיון שמת יעקב אע"ה נסתמו עיניקם

אך אמרו והאמת והשלם אהבו מה ענין זה לכאן. והנה המלאך בהאבדו עם יעקב ותקע כף ירך

עיניהם של ישראל מפני לר"ת השעבוד, ומקשים הא לא התחיל השעבוד כל זמן שאי מן השבטים חי [שיר א' ז'] והוא הכא לא נזכרה מיתת יעקב עדיין ומכאן עד שעת מיתתו שבסוף הסדרה איכא כמה פרשיות ואדרבא הכא כתיב וישב ישראל בצרף גושן ויחמוזו בה ויפרו וירבו מאד ויחי יעקב ופירשו [ש"י לעיל בדרוש ח' טבת תקצ"ו ד"ה ורננה] שכי' בו חיות ונחת רוח כי כל ימיו כעס ומכאובים כידוע שיעקב קרא על עלמו לא שקטמי ולא שלתי ולא נחמי [ב"ר ר"פ וישב] חוץ מאותן י"ז שנים שבארץ מצרים וא"כ אין כאן סתימת עינים. ועוד מקשים הלא גם פי' ואלא סתומה ומפני מה לא הקשו התם מדוע פי' זו סתומה. והנה קושי' זו האחרונה י"ל ע"ד ל"ב מדות של ר"ח בנו של רי"ג. אי מהם כלל שאחריו פרט כגון ויקרא ילחק אל יעקב ויצרך אותו וגו' קום לך פדנה ארם וגו', והדר ואלא יעקב מבאר שבע הרואה סובר שהיא יליאה אחרת ואינו אלא פרטו של ראשון והיינו שפ"י משבון מקרים לנו י"ז שנים משנותיו של יעקב ואנו משלימים אותו המשבון שהי' נטמן בבית עבר [ספ"ק דמגילה]. ויותר הי' נראה לומר ששתי יליאות היו בפעם הראשון כשכתבך סוף פי' תולדת יאל, וחזר ובה לו לאביו וחזר וילא אחר י"ד שנה אבל בזמנת חי'ו כן אלא הוא כלל שאחריו פרט שאינו אלא פרטו של ראשון וכמו שפרש"י ר"פ וילא ע"ש, והנה בפ"ק דפסחים [ו'] אמר ר"פ הא דאין מוקדם ומאוחר בתורה היינו נשתי פרשיות אבל בפרשה אי מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר דאלתיה כלל ופרט הכי דרשינן ע"ש. נמלא בשתי פרשיות לא דרשינן כלל ופרט, ומשום לא הוה מני' להפסיק בפרשה בין סוף תולדת לתולדת וילא משום דאז לא הו"מ לאסמכינהו בכלל ופרט וק"ל.

וריישב

קושי' הבי' י"ל דפי' חיותו של יעקב בארץ מצרים בשפע ושוכע היינו קריבה ימי ישראל למות, עפ"י שחז"ל במדרש [מובא בתוס' עה"ת שם] ראוי הי' שיחי' יעקב קיפ שנים כשנותיו של ילחק ועל אשר אמר לפרעה ימי'שני מגורי מעט ורפיס ח"ל הקציה אני הללחך מעט ולכן ואתה אמרת כך חיך שלשים ושלש שנה יחסרו משנותיך כמספר תיבות ב' פסוקים וילא לא פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך וגו' ע"ש ומשום לא חי רק קמ"ז שנה. והענין בזה כי דרכן של לדיקים שלא ליבז בשלום והוא אורך ימי'ם ואין סימן טוב לאדם שאין פשטחו לוקה ואין יינו מחמיץ ואח"ל [שבת ל'] טוב כעס משחוק טוב כעס שהקציה כועס על הלדיקים בעוה"ז משחוק שהקציה שוחק על הרשעים בעוה"ז, ורש"י פי' ריש אחס נכבים היסורים הם מעמידים אחכס. והנה הי' ראוי שיעקב יחיה עוד חמשים שנים במצרים אבל יחי' כעס ומכאובים כמו שהורגל יעקב כל ימיו, אך הואיל ולא קבלם מלהבה ואמר לפרעה מעט ורפיס והי' בזה קלח ח"ה ח"ל הקציה אתן לך משאלותיך שתחיה חיי נחת אמנם גועלים חייו מן העולם, כי ח"י י"ז שנים נחתה, ועי' ויקרבו ימי ישראל למות כי הנחת שהי' לו ב"י שנים אכלו ל"ג שנים משנותיו וחי רק קמ"ז שנה, נמלא ע"י ויחי יעקב קרבו ימיו למות.

ולבאר

הענין יותר נאמר כי ע"י ויחי יעקב נסתמו עיניהם מפני השעבוד בהקדם דכתיב [משלי י"ח י'] מגדול עוז שם הי' בו ירוץ לדיק ונשגב ואמר המוקובלים כי מגדול ע"ז גימטרי' קי"ם כמו שם הוי"ה ביה י"ד פעם ה', הי' פעם י"ד, וי"ו פעם ה', הי' פעם ק"י

ולבא אל המכוון נקדים עוד כי בהגיע קילו של אדם ימים אחדים לפני זה הנשמה מרגשת ומוספת קדושה וטהרה ותיקון על כל הכעסה של דרך [תהלים ק"ד] תוסף רוחם יגושו, ואם יזכה יהיו הימים האלה כמספר שני חייו אשר הי' חי על פני האדמה כדי שיתקן בכל יום שנה אי' משני חייו יום לשנה יום לשנה, ואפי' בימי התשובה שבין ר"ה ליה"כ אמרו שכל יום מתקן כל ימי השנה כולה, כגון ביום שבת שבימי חשוכה מתקן כל שבתות שכל השנה וכן ביום א' מתקן כל ימי א' שכל השנה וכן כולם, ובסמוך להסתלקו מתקן יום לשנה יום לשנה — והנה יעקב אבינו ע"ה נולד וגם מת ביום א' דסוכות [ספ"ד], ואמנם ירד למצרים ביום א' דפסח ומשך ביאתו עד שיבז בהשקט בצרף גושן עד ט"ו אייר, דהיינו עד שבא לפני פרעה ובין יעקב את פרעה, ומקלה אחיו לקח חמשה אנשים כל זה נמשך מיום א' דפסח עד ק"י

לחלות ועבדא בהפקרא ניהא לי' וזה נקרא מעשה בהמה כחמרם ז"ל בסוטה [פ"ג מ"א] שקרבנה שעורים היא עשתה מעשה בהמה לפיכך קרבנה מאלל בהמה, ולחטאים כאלו יספיק לחם שעורים אפוי על גללי בקר. אך יש רשעים אפיקורסים הכופרים בה' ויאמרו לא' הוא והולכים ומזיקים אחרים. והם החוטאים בנפשותם ושכלם, והם מזיקי אדם המועדים לעולם, ולזה לא יספיק לואת בהמה, כי אינם עושים מעשה בהמה, אלא לריך לואת אדם, ובאמת כבר גמר הקב"ה את גזרתו ואמרתו כי היה די בזה אם היה יחזקאל רוצה לסבול עון כולם, כי הקב"ה מלא רחמים ומייסר הגדול ומכפר על השאר — אך הגדול הזה רוצה לכפר על העם ביסורי גופו, אך לא לעמטם נפשו. וידוע כי כל דברים המאוסים ומשוקלים כלואת אדם והדומה משקלים ומולידים גנאי בנפש כמשאחז"ל [מכות ט"ז:] השותה בקרני דלומנא לוקה משום כל תשקלו, ועל זה לוח יחזקאל ולא רצה לסבול עוונם של אלו האפיקורסים ע"כ החליפם לו הקב"ה בגללי בקר, כלומר לא תשא אלא עון החוטאים לחאונתם, ועון איך על ראשם יסוב, וע"כ לזה לו עתה לגלג שער ראשו, ולעשות פועל דמיוני לחלק את העם, אותם שלא כיפר יחזקאל עליהם בחרב ימותו, ואותם שנתכפרו די בפזור בארבע רוחות השמים.

ט"ו אייר כימי לאתינו ממנרים מט"ו ניסן עד ט"ו אייר זמן פסח שני, שאז כלה החררה שהולילו ממנרים [רש"י שמות ט"ו א']. כמלא ויחי יעקב בארץ מנרים י"ו שנה זה היה ביום ט"ו אייר, וכשאר עוד מימי חייו מט"ו אייר עד ט"ו תשרי, והוא כחון קמ"ז ימים ואם תחשוב אותן הימים יום לשנה ובאותן הימים חי מעין חי העה"ב צבחינת ישראל ולא צבחי יעקב. והיינו ויחי יעקב בא"מ שבע עשרה שנה והם נשתלמו בט"ו אייר, ואחר זה עוד היו ימ"ו יעקב ימים שהיו אותן הימים שמי חייו שכל יום לשנה ישב, במספר קמ"ז, ויקרבו ימי ישראל למות כי הי' אז צבחי ישראל לעולם קדושתו שנתקדש בהם.

בסנהדרין ל"ט א"ל ההוא נדוקי אקיסם נחכן הוא רח"ל ליחזקאל שכב על נדך השמאלית וכו' אחת ההוא תלמידיה ר"ל רבי מ"ט דשביעית, ר"ל השתא אמינא לכו מלתא דשויה לתרווייהו אמר הקב"ה לישראל זרעו שם והשמטו שבע כדי שחדעו שהארץ שלי היא והם לא עשו כן אלא חטאו וגלו וכו' מלך ב"ד וכו' אם אכזרי הוא הורג את כולן ואם רחמן הוא הורג חנין ואם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהם ביסורים וה"כ מייסר את יחזקאל עבור כולם, ופרשי ביחזקאל [ד' ה'] ששכב יחזקאל ת"ל ימים על שני נדיו שבהם פי שמטות ע"ש החשבון וע"י מהרש"א ח"א שס. ומ"מ המאמר תמוה הא"ך תליא זה בזה עד שאמר שישב מלתא דשויה לתרווייהו. וגם מה היתה שאלת הנדוקי הלא מבואר כן בקרא שישא עון בית ישראל ובית יהודה, והנה בפרשה עלמה יש לעיין טובא שא"ל הקב"ה ליחזקאל שכב על נדך השמאלי וגו' שלש מאות ותשעים יום לשאת עון בית ישראל ועל נדו הימנית ארבעים יום לשאת עון יהודה יום לשנה, ושיאכל לחם שעורים אפוי על לואת אדם ואמר יחזקאל אהה ה' אלקים הנה נפשי לא מטומאה ונבלה וטרפה לא אכלתי ולא בא צפי בשר פיגול והחליף לו הקב"ה בגללי אדם בגללי בקר, וטוב אמר לו שיגלה שערות ראשו ושלישתן יחתוך בחרב ושלישתן ישרוף באש ושלישתן יפזר בארבע רוחות וזה רמז לבית ישראל. ויל"ד טובא מה הועיל ביסורי יחזקאל אם אחרי כל זאת נאמר שיגלה שערותיו וישרפם ויפזרם כאשר היה בעו"ה בשעת הגלות א"כ שכיבתו לא הי' באמת כ"א גיחוך בעלמא וכשאלת הנדוקי. תו קשי מה אמר הנה נפשי לא מטומאה וגו' הלא כי לשאת עון ישראל נאמר לו כן ולא לשאת עון נפשו. והנה בהאי קרא גופי' יש להתבונן כמה שדרשו בו חז"ל [מס' חולין ל"ז:] הנה נפשי לא מטומאה שלא הרהרתי ביום ובאחי לידי טומאה צלילה, י"ל כי הי' סבור מספר ת"ל יום ה"ל באה לתקן גם נפשו כי נפש גמטרי' ת"ל כ"ל, והיות מכלל זהירות חז"ל [ברכות י"ג:] שלא לשכב פרקין שלא יתחמם השדרה ויבא לידי קרי ח"ו ע"כ נאמר לו שישכב על נדיו ת"ל יום לתקן זאת, ולכן לוח כי כרוכיא הנה נפשי לא מטומאה (*). מ"מ אידך קשיא. תו יל"ד כיון שהקב"ה עדין לא סיים דיבורו עמו שהרי אה"כ עוד א"ל שיגלה שערו כ"ל איך אי"כ נכנס תוך דברי הקב"ה והפסיק דיבורו ואמר הנה נפשי לא מטומאה, ולמלך ב"ד איך עושין כן ק"ו לממהקב"ה. ותו איך שייך שינוי אלל הקב"ה שהחליף לו גללי בקר במקום גללי אדם. והנלע"ד בכל זה, כי צי מיני עוונת והזיקים יש, רוב עונות הנעשים

אלא שעדיין קשה פיזור זה למה, אמשול לך משל למה"ד למלך שמסר בחו האהובה לאומן והזהירו עלי' לשמרה ולנהל אותה ככבוד בת מלך, והוא יתפרנס לוקח פרס מבית המלך, והאומן הזה פשע בשמירתה ונזלל בכבודה ולקח אותה לטבחות ולרקחות, ואחר כמה שנים השגיח המלך על בתי, והביא למשפט את האומן הזה, וא"ל על פשעך צבתי, משפטך חרון כאשר עשית כן יעשה לך, כי עתה היא תשג בכבודה בת מלך פנימה ואתה תתגרש חוץ מהיכל המלך ותעבוד עבודת עבד בשוקים וברחובות, ועל זה אינו יכול לרחם או להתאכזר כי כמה שנוגע לבתי עונך על חקך תשוב מדה במדה, וזמן כומן משך השנים אשר צגדת בה ככה ימשכו ימי עונשך, אך שאכלת ונהנית ולקחת פרס מאוור המלך כל אותן השנים, וכיון שלא שמרת משמרת המלך צבתי, הרי כל מה שאכלת הי' כגונב אוור המלך, וידוע הגונב אוור המלך חייב מיתה, אך היות הדבר הזה נוגע צי ולא צבתי, ארחם ואתפשר ויהי עונשך רק כגונב ההדיוט ומקרא מלא דבר הכתוב [משלי כ' י"ז] ערצ לאיש לחם שקר, ואחר ימלא פיהו חנף, שהגנב האוכל לחם שקר, לבסוף יענשו השופט למלאות פיהו חנף אצנים ואפר, כן אתה במקום שאכלת מעדנים על שולחן המלך תאכל לחם לר ומים לחן חנף ואפר, והי' ראוי שתאכל כן כל ימי משך אותן השנים, אך גם בזה ארחם ואחליף שנים צימים יום לשנה יום לשנה, ועתה היש חיד מתוק מזה. והנמשל בזה הוא, כי השי"ת מסר לנו ארץ הקדושה וליה עלינו לשבות בשביעית עמ"ש ר"פ צהר, ואז תתברך לנו זריעת שש השנים, ואם לא נשמר השביעית כראוי אזי מה שנאכל בשש השנים נפשה גוזל להקב"ה וכנסת ישראל כמועל בהקדש וגונב מאוור המלך, והכלל בכל הנאת עוה"ז היודע כי הכל מהשי"ת ולד' הארץ ומלואה אז ע"ז והארץ נתן לבני אדם ואין כאן גזל, ומי שאינו מכירו ויודעו גוזל להקב"ה. והנה כשלא שמרו שמיטה הי' העונש צמדה שיגלו בראש גולים, הם ישתעבדו לאויביהם כשנים אשר שיעבדו בארץ צימי השמיטה והארץ תשבות כל ימי השמה

(* ע"י בדי' חים עמ"י חולין דף ס"ד ע"ב ד"ה אהא ה' וכו'.

בבא קמא דף מג

מרכבת המשנה

מכילתא דרבי ישמעאל - משפטים נזיקין י (יא)

רפז שבות יהודה

[כא, ל]

ה"ג אסורין באכילה יש להן פדיון אסורין באכילה אין להן פדיון, אסורין בהנאה יש להן פדיון אסורין בהנאה אין להן פדיון, שדות וכרמים יש להן פדיון שדות וכרמים אין להן פדיון ויש שאין להן פדיון וכו'. ופירש הרב זית רענן דקדשי בדק הבית יש להן פדיון, וקדשי מזבח אין להן פדיון. אסורין באכילה נטע רבעי ומעשר שני יש להן פדיון. אסורין באכילה נבילה וטרופה אין להן פדיון, אסורין בהנאה, עבודה זרה שתופסת דמיה יש להן פדיון, שאם נתערבה באחרות יוליך הנאה לים המלח. ור' אליעזר אומר אין פדיון לע"ז, מכלל דלרבנן יש פדיון. אסורין בהנאה, שאר איסורי הנאה אין להן פדיון כמ"ש הפוסקים. שדות וכרמים יש להן פדיון, קדשי בדק הבית אין להן פדיון, כשרה אחוזה שהקדישה ומכרה הגזבר שיוצאה לכהנים ביובל:

וה"פ, קדשים יש להם פדיון כגון אם הקדיש צהמה נמאה לצדק הצית, או צעלת מוס קבוע שאינה ראויה למוצא, וכן צהמת קדשים שנפל בה מוס, לאלה יש פדיון. וכתו"כ פרשת בחקוקי [ג, א] יליף לה מקראי. וקדשים אין להם פדיון, צהמה תמימה דהקדש, וכן המתפס תמימים לצדק הצית, אין ניפדיון מגדר קדושת המוצא, כמנזאר שילמי מס' תמורה [ג ע"ג] המתפס תמימים לצדק הצית כשהם ניפדיון אין ניפדיון אלא למוצא, שכל הראוי למוצא אינו יולא מידי מוצא לעולם. אסורים באכילה יש להם פדיון, כמאמר [דברים י, כה] ונרת הכסף בידך. אסורים באכילה אין להם פדיון, כל מיני טריפות ודם ותלג ונבילה. אסורים בהנאה יש להם פדיון, עיין בזית רענן. איסור הנאה ע"י גזר ויש לו פדיון ע"י שאלה. אסורים בהנאה אין להם, כל איסורי הנאה ערלה וכלאי הכרם. שדות וכרמים יש להם פדיון מיד הקדש. שדות וכרמים אין להם וכו', כגון אם הגיע היוכל ולא

נגאלה שזב נתלטת ואינה ניפדית, ועיין ערכין דף כ"ד וכו". עבדו ושפחתו יש להם פדיון, עבד ואמה העבריה היוצאים בגרעון כסף [קדושין יד ע"ב]. עבדו ושפחתו אין להם היינו הכנענים, דהמשחרר עבדו עובר בעשה כשיטת ר' ישמעאל דקמן פרק השולח [גיטין לה ע"ב]. ויטכין לומר בסיפור ניפדים ושאנים ניפדים אלה, היות כבר נתבאר ראיות ר"ע לומר פדיון נפשו דמי מוסיף מדרש כל חרם, מדמרכיבין מכל חרם אפילו מיתות קלות, דמינה שפדיון נפשו דמי מוסיף כמזכר למעלה. ולא כן שיטת ר' ישמעאל לפי גירסת דקמן. ורצונו ליישב ולומר שמאמר מקרא כל חרם לא לרצונו חייבי מיתות קלות, עד דנידוק מינה דבדמיון שיימינן, דלנה לא לר"ך קרא כמו שנבאר ע"פ קושית הרשב"א [נעיל יא ד"ה וקן], אלא שמאמר כל חרם הוא שם כולל כל מיני פרטיים, אלה שבכל מינים נבארים תמלא דבר והיפוכו, ושם חרם הוא מושאל, דמילינו חרם הוא מושאל למיתה, ושם איסור או מופרש או מובדל וצוה יוכלל כל מינים פרטיים, ולכך במאמר אשר יחרם מן האדם ממעטינן מן האדם ולא כל האדם, כמנזאר בש"ס [פרכין] שם דף ו' [ע"ב], כמו כן לכל בחינות נבארי יצדק המיעוט דמן ולא כל, דאם לאיסורי אכילה או לאיסורי הנאה או עבדים ושפחות ושדות יש מהם ניפדים ויש מהם שאין ניפדים, וזהו מן ולא כל, לכך נאמר כל חרם אשר יחרם מן האדם, לכלול כל מינים פרטיים שבהם דבר והיפוכו, ולא לרצונו חייבי מיתות קלות. וכמה הלכות נבארי איכא למשמע מיניה, דיש בכל המינים ניפדים ואינם ניפדים, וכמוהו בעבדים ושפחות מינה דהמשחרר עבדו עובר בעשה, לאפוקי ממ"ד דלעולם בהם מעבדו רשות:

רבי פוליאמן אוחנה (קמ"ד) חסר לשון וכצ"ל, שדות וכרמים יש להם פדיון עבדים ושפחות אין להם פדיון אף לעתיד לבא ויש שיש להם פדיון וכו'.

נגאלה שזב נתלטת ואינה ניפדית, ועיין ערכין דף כ"ד וכו". עבדו ושפחתו יש להם פדיון, עבד ואמה העבריה היוצאים בגרעון כסף [קדושין יד ע"ב]. עבדו ושפחתו אין להם היינו הכנענים, דהמשחרר עבדו עובר בעשה כשיטת ר' ישמעאל דקמן פרק השולח [גיטין לה ע"ב]. ויטכין לומר בסיפור ניפדים ושאנים ניפדים אלה, היות כבר נתבאר ראיות ר"ע לומר פדיון נפשו דמי מוסיף מדרש כל חרם, מדמרכיבין מכל חרם אפילו מיתות קלות, דמינה שפדיון נפשו דמי מוסיף כמזכר למעלה. ולא כן שיטת ר' ישמעאל לפי גירסת דקמן. ורצונו ליישב ולומר שמאמר מקרא כל חרם לא לרצונו חייבי מיתות קלות, עד דנידוק מינה דבדמיון שיימינן, דלנה לא לר"ך קרא כמו שנבאר ע"פ קושית הרשב"א [נעיל יא ד"ה וקן], אלא שמאמר כל חרם הוא שם כולל כל מיני פרטיים, אלה שבכל מינים נבארים תמלא דבר והיפוכו, ושם חרם הוא מושאל, דמילינו חרם הוא מושאל למיתה, ושם איסור או מופרש או מובדל וצוה יוכלל כל מינים פרטיים, ולכך במאמר אשר יחרם מן האדם ממעטינן מן האדם ולא כל האדם, כמנזאר בש"ס [פרכין] שם דף ו' [ע"ב], כמו כן לכל בחינות נבארי יצדק המיעוט דמן ולא כל, דאם לאיסורי אכילה או לאיסורי הנאה או עבדים ושפחות ושדות יש מהם ניפדים ויש מהם שאין ניפדים, וזהו מן ולא כל, לכך נאמר כל חרם אשר יחרם מן האדם, לכלול כל מינים פרטיים שבהם דבר והיפוכו, ולא לרצונו חייבי מיתות קלות. וכמה הלכות נבארי איכא למשמע מיניה, דיש בכל המינים ניפדים ואינם ניפדים, וכמוהו בעבדים ושפחות מינה דהמשחרר עבדו עובר בעשה, לאפוקי ממ"ד דלעולם בהם מעבדו רשות:

הגהות הגר"א

[קפ"ד] בעלי מומין יש להם. [קפ"ה] בעלי מומין אין להם. [קפ"ו] להם פדיון ויש מיותר.

זית רענן

תופסין דמיהן אין להם פדיון כמ"ש הפוסקים. שדות וכרמים אין להם פדיון. לא גרסינן במכילתא וכן גבי עבדים לא גרסינן ליה במכילתא, דהא שדות וכרמים עבדים ושפחות קדשי צדק הצית הן ויש להם פדיון, ואפשר בעבדים ושפחות מיירי שממו ולא אין להן פדיון, דאין פדיון קדשים שממו דעבי העמדה והערכה. ובשדות וכרמים משדה אחוזה והקדישו ומכרה הגזבר יולאה לכהנים ציובל.

קדשים יש להם פדיון, קדשי צדק הצית. אין להם פדיון. קדשי מוצא. אסורין באכילה יש להם פדיון. נטע רבעי ומעשר שני. אין להם פדיון. כל הטרפות. אסורין בהנאה יש להם פדיון. כגון עבודה זרה שתופסת דמיה [ע"ז נד ע"ב], דאם נתערב באחרים אמרינן [שם מט ע"ב] יוליך הנאה לים המלח, ר"א אומר אין פדיון לע"ז, מכלל דרבנן ס"ל דיש פדיון לע"ז, אבל שאר איסורי הנאה שאין

זה ינחמונו

פדיון על ידי הפרשת תרומה ומעשר וכן ערלה ומעשר, אבל איסור הנאה אין להם פדיון. שדות וכרמים יש להם פדיון אם הקדישן, ויש שאין להם פדיון, אם לא פדלן בזמן הקצוב בתורה שזב אין לו פדיון:

קדשים יש להם פדיון. כמו קדשים בעלי מומין מזהו לפדותם כדליתא בתמורה דף (ק"ל"ג ע"ב), וכן [שמות יג, יג] פטר חמור מפדה צנה, וכן הרבה, אבל שאר קדשים אין להם פדיון: אסורים באכילה יש להם פדיון. כמו טבל יש לו

התורה והמצוה - מ"ב"ם

שנמצאו דברים שיש להם פדיון בקדשים בעלי מוס וקדשי בדק הבית ובאיסורי מאכלות ובאיסורי הנאה, כמו פטר חמור ורבעי וע"ז, וכן בכתים ושדות כמבואר בפי' בחקותי, וכן ישראל יש להם פדיון וכופר לנפשותיהם:

קו המידה

קדשים יש להם פדיון, קדשי בדק הבית: וקדשים אין להם פדיון. קדשי מזבח תמימים: אסורים באכילה יש להם פדיון. כן הוא גירסת הספרים, והכי הוא נוסחת הילקוט. ופירש בזית רענן נטע רבעי ומעשר שני. וגירסת האיפת צדק בעלי מומין יש להם פדיון ואין להם פדיון, פירוש אם קדם מומן להקדשן יש להם פדיון ואם קדם הקדשן למומן אין להם פדיון. אסורים בהנאה יש להם פדיון. פירש בזית רענן ע"ז שנתערבה באחרים דאמרו רבנן יוליך הנאה לים המלח, ור"א פליג ואמר אין פדיון לע"ז מכלל דרבנן ס"ל דהוי פדיון. ובאיפת צדק לא גריס ליה: אסורין בהנאה אין להם פדיון. שאר איסורי הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם: שדות וכרמים יש להם פדיון. שדה אחוזה שאם מכרן הגזבר יוצא לכהנים ביובל:

פרעה והחרה זו אעפ"י שאינו נריך עוד החרה מ"מ החרה זו כי ענה ע"י מכה זו חדע כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו דייקא, למען חספר באזני צנך וצן צנך את אשר התעללתי במלרים שסגרתיו לפניכם פתחי השוכה וידעתם כי אני ה' נאמן לענוש הרשעים ואין מידי מליל כנ"ל. [תקפ"ט].

בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שיחי אותותי אלה בקרבן ולמען חספר וגו', יל"ד למה נריך ענה כל כך אמתלות לשילך משה לפרעה למען שיחי ולמען חספר, וי"ל דהנה ממכה שחין ואילך ראה פרעה לשלח רק הקב"ה הכבד לבו ולא היה חועלת לישראל במכות הללו רק למען חספר ויוסיפו אמונה, ואם נאמר שלא היה פרעה חייב אלו המכות אלא כיון שכבר נתחייב מיתה וגזרה קטילה הוא ומלריום עוב להם שיטמדו ויסבלו מכות ולרות למען חספר וכדכתיב [ט' ט"ז] בעבור זאת העמדתיך, א"כ השליחות הזה יש בו סכנה עלומה לישראל, כי אם בזמן מן הזמנים לא יושירו דרכיהם כמו שאמרו צמדצר נחמה ראש ונשוכה מלרים וכמה דורות שע"ז, נתחייבו ישראל צדמם של מלרים שהרי למען חספר הוכו ולשוא לרף לורף, אמנם אם נאמר כמ"ש רמב"ן אותותי אלה בקרבן פ"י שהוא חייב כל אלה המכות מאז ומעולם ואין לישראל אשם צדמו כי הוא רשע צעונו ימות, ומ"מ אי ליכא אלא באי טעמא לחוד ולא היה שום חועלת לישראל עדיין לא היה למרע"ה להיות שליח מדה"ד להשחית מלרים ולעגשם על רעתם, ויגולגל חובה ע"י חייב ולא ע"י מרע"ה הזכאי, אך יען חרויכו איתנהבו פרעה חייב למען שיחי אותותי אלה בקרבן כפ"י רמב"ן ואין אחריות מכותיו על ישראל, וגם יש בו חועלת לישראל להוסיף אמונה ולמען חספר ע"כ צא אל פרעה אעפ"י שאני הכבדתי את לבו והוא רואה לשלחם ולא יכול מ"מ צא אל פרעה כי יש צליחותך רק חועלת לישראל ולא הפסד כלל וכלל ואתה שליח לזכות ומגלגלים זכות ע"י זכאי כמוד. [תק"ף].

בא אל פרעה וגו' למען חספר באזני צנך, לוני דמסחפינא הו"א דהקב"ה לא אמר למשה שום מכה מה יכה את פרעה אלא נתן רשות למרע"ה צפעם הזאת לומר לו מה שיראה והקב"ה ימלא רצון עבדיו ועלתו ישלים, למען חספר אתה משה לצנך ולצן צנך כי השלמתי עלתך ורלונך כתגזר אומר ויקם לך. [תקל"א].

בא אל פרעה וגו' למען שיחי אותותי אלה בקרבן, יראה דמכת הצלורת ה"י עיקר בארצה שאכל יחר הפליטה ולא ה"י נריך לחלקה לצי מכות צרד וארצה שהרי הצרד צל"ה לא הלכה האפילות שהם

עיקר חיות האדם וא"כ ה"י סגי בארצה לצד והקב"ה חילקם לצי אותות, למען יהי תרי תמיכי כי הארצה במלרים הוא תימה רבה כמ"ש רמב"ן כי בארץ ליחה כמותה לא שכיחה ואפשר שלא נמלא כלל, ועוד אפי"ו בארצות היבשות לא יבוא אלא בזמן יבושת הארץ ואין גשם ומטר והכא אחר הצרד והמטר הנפלא הזה צא ארצה וגם בארץ מלרים והוא פלא מטעם המקום והזמן וא"כ הוב תרי תמיכות דמידכר דכירי [כתולין ע"ה:] והיינו שיחי אותותי צי אלה בקרבן למען חספר באזני צנך וצן צנך. [תקל"ג].

למען שיחי אותותי אלה בקרבן, דע חרבו של הקב"ה וי"ו כמ"ש מג"א ס"י חע"ג ס"ק כ"ט שזה ה"י חרבו במכות מלרים, ויען יש לחרבו צי פיפיות צ"פ וי"ו ל"צ והיינו ל"צ אותותי דם לפרדט כנס ערב דבר שחן צרד ארצה חשך צכר והיינו אני שולח את כל מגפותי אל לצי"ך ל"צ דייקא, והיינו למען שיחי אותותי אלה בקרבן היינו אותות ל"צ אותי כנ"ל, ויען כל מכה ה"י של חמש מכות ה"י פעמים ל"צ עולה ק"ס שהוא מספר של פדיון נפש מכל חולי ומכאוב שהוא יו"ד פעמים ה"א וה"א פעמים יו"ד וה"א פעמים וי"ו וכן וי"ו פעמים ה"א עולה ק"ס והוא גמטריי מגדל עוז, ועל זה נאמר [משלי י"ח] מגדל עוז שם ה"י צו ירוץ לדיק ונשגב ובו פדה ישראל וצ"ה המספר עלמו הכה מלרים צמספר ק"ס כנ"ל והיינו וימנך ה"י נאדרי צכח וימנך ה"י חרעץ אויב.

דענין זה יוצן במ"ש אני יולא צחוך מלרים והכתי כל צכור בארץ מלרים ג) אמר צתחלה צחוך מלרים ולא אמר בארץ מלרים ושוב אמר והכתי כל צכור בארץ מלרים, י"ל הקב"ה לא הכה כלל אלא שפע אור מזל טלה ושר של מלרים השופע צחוך מלרים וצפרט צעיר המלוכה וצפרטה שה"י מרכבה לשר שלו, אז נגלה הקב"ה צעלמו וצכבודו צחוך העיר והשרה שכינתו צחוקק על משה ואהרן ועל ישראל, וממילא נחשך אור שר ומזל הכ"ל ונלקו כל צכורי ארץ מלרים והקב"ה לא ילא רק צחוך מלרים המטרפולי ונחשך אור שפעס וממילא ומח כל צכור בארץ מלרים צכל המדינה כי נחשך אורס ונפסקה דצוקס צשר ומזל שלהם ואפס כחו וכוחם, וזה למען שיחי אותותי אלה בקרבן של פרעה לצד וממילא יוסרו כלס כנ"ל. [תקל"ג].

ולמען חספר באזני צנך וצן צנך את אשר התעללתי פירש"י ורמב"ן שחקתי לשחוק

ג) צ"ל ומת כל בכור בארץ מצרים, כן הוא לשון הקרא י"א ה', ובסוף המאמר נקט רבינו לשון זה, ולהלן י"ב כ"ט כתיב, וה' הכה כל בכור בארץ מצרים, וע"י בשו"ת ח"ט ח"י"ד סוס"י שמי' מרעיון זה.

שול"ת

ספר הזכרון

מאת

מרן רבן של כל בני הגולה
רבינו משה סופר זצוק"ל

בעל

חתם סופר

אב"ד וריש מתיבתא בק"ק דרעזניץ, מאטערפדארף, ומשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל, ק"ק פרעסבורג המעטירה, ושם הלכת מחוקק ספון זיע"א.

כולל

זכרון דברים מהמאורעות והמלחמות, נסים ונפלאות, — שאירעו ונתרחשו בק"ק פרעסבורג בשנת תקס"ט; משולב בדברי מוסר, חידושי הלכות ואגדות. כתוב: לזכרון ליראי ה' ולחושבי שמו, למען דעת צדקותיו ית', ולספר שמו בכל הארץ.

★

נרפס שלש פעמים מתוך העתק בלתי־מדויק, בהשמטות ושינויים רבים: בפרעסבורג שנת תרל"ט; בדראהאביטש שנת תרנ"ז; בבודאפעסט שנת תש"ב.

ועתה מופיע בפעם הראשונה מעצם
בתביירו הקרושה של מרן המחבר ז"ל

★

ונוסף עליו תוספת מרובה, ובתוכם:

דרשה לערב יום־כבוד

ע"ד פ'ר'ד'פ' — ממרן המחבר ז"ל

מקונטרס כתב־יד שטרם ראה אור עולם

ונלותה אליהם

צוואת מרן המחבר ז"ל

שהועתקה מתצלום עצם כתב ידו הקרושה.

נערך, נסדר, ויוצא לאור על־ידי

מכון להוצאת ספרים וחקר כתב־יד על־שם המחתם סופר ז"ל

בעיר הקודש ירושלים תובב"א

בסיוע

"מעין החכמה"

(מפעל עזר מרכזי להוצאת ספרים וסיוע למחברים)

ספר הזכרון א

ליראי ה' ולחושבי שמו, כי גדול ה' ומהולל מאוד ולגדולתו אין חקר, זכרון תרועת מלחמת ה' אתיהב בסופה ופערה דרכו, חסד ואמת נסגשו צדק ושלום נשקו ב), למען ספר שמו בכל הארץ. ואלו הי' לי רשות לכתוב את כל הנעשה והנראה טרם ישמע — הי' לפלא, אך סן יחסדני שומע ג) והדור פרוץ כמלואו ושתיקה יפה מדבורי, ע"כ כתבתי ד) רק ראשי פרקים לזכרון בין עיני לי לבדי, ומ"מ שלא יהי' רק סיפורי דברי' בעלמא, מלאתיו רוח חכמה בדברי תורה הלכות ה) ואגדות ודברי מוסר הרבה, תוספת מרובה על העיקור.

היום יום ה' כ"ח (מנחם ז) כתוב זאת זכר בספר לס"ק פה ק"ק פרעשפורג ה) יע"א.

א) בדפוסים הקודמים „זכרון“.

ב) כנראה כונת מרן ז"ל, למ"ש בדרשות חת"ס כרך א' דרוש לשבת שובה משנת אשרי כל [תקס"א] דף ט"ו טור א', עיי"ש.

ג) לשון הפסוק משלי (כ"ה—י').

ד) בדפוסים הקודמים „אכתוב לי“.

ה) בדפוסים הקודמים ליתא „הלכות“.

ו) בדפוסים הקודמים „כ"ה“.

ז) בדפוסים הקודמים „מנחם אב“, אולם מרן ז"ל כתב רוב פעמים את שם החודש רק „מנחם“ אם כבר עבר ט"ב, וכמ"ש בדרשות חת"ס כרך ב' בדרוש לז' אב משנת תקי"ף דף של"א טור ג' ד"ה בירושלמי, ובהגהות שער יוסף שם. ראה לוגמא בח"ס תאו"ח סי' ד' ל"ה ל"ז ע"ז, ובחיו"ד סי' כ"א ל"ח מ"א מ"ב ע', ובתא"ע ח"א סי' כ"ח מ"ג ע"ד, ובח"ב סי' ח' מ"ט נ"ז ע', ובחיו"מ סי' ט"ו ל"ב ל"ד ט"ב, וגם לקמן בספר זה עמוד סי' ד"ה באותו.

ח) בדפוסים הקודמים „סרעשבורג“, ועי' לקמן עמוד כ"ד ובהערה א' שם.

ספר הזכרון

סב

ה' בירך אחריהם יותר מראשיתם תליית בעושר ונכסים, יהי שם ה' מבורך על כל ברכה ותהלה, וביום ז' טבת בבשרי צדק בקהל עם ה' א' בבה"כ הקדושה דכאן, אמרתי להיות נכון לקבוע יום מועד להקריב תודה לה' אלקינו, והאמנם אלו פיננו מלא שירה כים וכו', מ"מ נעשה האפשרי עכ"פ ולא נהיה כפויי טובות ח"ו.

ויום ה' פ' שמות, שהי' תענית שובבים, התענו רוב או כל בני הק"ק ה' ישמרם, ובשחרית אחר התפלה נאמרו אותן המזמורים ממש שאמרנו בימי ענינו ולחצינו, עם יה"ר שאחר תהלים, ואח"ז הביא כל איש נדבתו על ידי שני קצינים אלופים אשר נתמנו על זה והממעיט לא החסיר מסך ח"י פגים, ואחרי הקבצם נדבת העם הביאהו לידי ובצירוף הבר"ץ ובקבוץ מנין עשרה עשינו פדיון נפש על ב' אופנים, א' מק"ס מטבעות כנהוג כמספר אהו"ה אהי"ה הוי"ה אדנ"י אל — ואח"כ ספרנו המטבעות ע"ד אחר, דהיינו יו"ד ציבורים מן חמשה חמשה, וחמשה ציבורים מן יו"ד יו"ד, ואח"כ וי"ו ציבורים של חמשה חמשה ואח"כ חמשה ציבורים של ששה ששה, ואח"כ אמרנו מזמור ה' זכרנו יברך שלשה פעמים ואח"כ יקום פורקן מן שמיא וכו', יקום פורקן השני וכו', ומי שברך ובפרוטרוט שם הקהלה ותמני' אפי שם פרעשפורג, שיר המעלות אשרי כל ירא וגו', ואח"כ חלקנו המעות לעניי העיר, ועלה קרוב לשש מאות זהובים.

לעת מנחת הערב אחר תפלת מנחה וקריאת ויחל נאמר בציבור בכל בתי כנסיות ממזמור ק"ז ואילך עד גמירא ספר תהלים מפני שיש בזה כל מיני הלולים ושבתות רבות על כל הטוב, ואחר גמר סיום כל אלו נאמר מזמור למ"ד ואח"כ נשמת כל חי עד ישתבח, ובוה ישתבח ויתפאר האל הגומל לחייבים טובות האל הטוב והמטיב לכל הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו, ונוכה לחוות בנועם ה' בהר הטוב והלבנון, ואשר לפני שמש שמו ינון, אמן.

(א) דרשה זו נדפסה ב"דרשות חת"ס" (דף ע"ז טור ב').